

Dónal Ó Catháin/Dainín Keane R.I.P.

Pádraic Tom Bán Breathnach

Tagann an bás gan cás gan cuireadh agus ba é a fhearacht sin agamsa agus an scéal truamhéalach a chuala mé ón mbaile leis an maidneachan i dtús mhí Eanáir na bliana seo. Níos measa ná sin arís, bás tobann. Thall i bPerth na hAstráile a bhí mé ag scaoileadh tharam an gheimhridh ar feadh trí mhí mé féin agus mo bhean Máire ag fanacht i dteach m'ínine, Mairéad. Sheas sise i mbéil dorais an tseomra codlata agus labhair i nglóir ómósach urramach íseal, "drochscéala ón mbaile," a deir sí, "tá Dan básaithe". B'éigean di é a rá trí nó ceathair de chuarta mar gur shíl mé go raibh mé ag brionglóidigh nó ag rámhailigh. Chinn sé ar m'inchinn é a shú isteach agus a phróiseáil an tráth sin den mhaidin.

Ach mo léan gear bhí sé fíor, faraor. Mo chomharsa béil dorais Dónall Ó Catháin nó Dainín Keane mar ab fhearr aithne air, imithe uainn ar shlí na fírinne. Duine de phearsa mór bhaile na Cathrach agus an cheantair baineadh croitheadh aisteach asainn. Thit brat bróin agus buairt anuas agus scaip sé ar fud an tí ar an bpointe. An-deacair é seo a mhíniú ach d'airigh mé an-aisteach agus folamh taobh istigh, meascán de mhothúcháin, cumha agus múisiam gan mhaith gan fónamh ná tairbhe.

Deich míle míle ó m'áit dhúchais, mo dhá lámh chomh fada le chéile, gan mé in ann a bhás a chásamh agus lámh a chroitheadh lena ghaolta agus a dhaoine muintire ná freastal ar an torramh ná an tsochraid, ní áirím lámh chúnta a thabhairt. Ba é an comhrá teallaigh a bhí idir an triúr againn ar feadh laethanta ina dhiadh sin. Ach cuirfidh mé sa gcaoi a cuireadh Dan é féin é ar na hócáidí seo, "má tá do lá thuas ní féidir tada a dhéanamh faoi, cibé atá leagtha amach ag an bhFear Thuas is aigesan atá a fhios cá bhfuil fód do bháis. I ndeireadh an lae caithfear glacadh le toil Dé".

Níl a ndóthain stór focail sa gcaint le cur síos cruinn beacht a dhéanamh ar an bhfear uasal seo ach déanfaidh mé mo dhícheall; tá an méid sin dlite dó. Fear pobail chomh sibhialta, grádiaúil, cneasta, oibleagáideach, tuisceanach, caoithiúil agus a chuir a chois i mbróg ariamh. Chuireadh cúlchaint, gáirsiúlacht, bréaga, scaipeadh scéalta mailíseacha, caitheamh anuas agus déanamh beag de dhaoine eile déistean air, gan racht ar bhiadán agus sciolladh. Níor mhaith leis magadh, sacadh, sciotaíl ná déanadh fonóide faoi aon chréatúr

bocht a raibh éalaing, anró, locht ná marach orthu siúd a bhí ag iompar croise d'aon chineáil. Fealsúnaí a bhí ann, scoláire agus saoi, a rinne a dhícheall an tsaíocht a choinneáil i mbéal na ndaoine tamall eile. Bhí lear mór léite aige, smaointeoir le coinsias shóisialta, meoin dhearfach agus scil mhaith aige i nádúr daonna; é de mhisneach aige a bheith neamhspleách agus a shaol a chaitheamh agus maireachtáil de réir mar a d'fheil sé dó féin, beag beann ar chách, cinneadh a dhéanamh dá dheoin féin, rud nach raibh éasca sa taobh seo tíre.

B'fhacthas dó ná raibh tairbhe ar bith le baint as cloch sa muinchille, díoltas, nimheadas ná gangaid. Saineolaí aimsire, staire, dúlra, nádúir, timpeallachta, tírdreach, garrantaí, gaolta agus go leor eile. Duine cráifeach diaganta, speisialta, an t-ádhdarg ormsa mar sin agus mo chomhluadar go raibh sé mar phribhléid againne a bheith inár gcónaí an taobh eile dó, cosamar cúig bliana déag is fiche.

Ní bréag a rá gur fear le Dia a bhí ann.

Bhuail mé isteach go dtí é le slán a fhágáil agus cárta Nollag a thabhairt dó. Bhí a fhios aige go mbeadh muid as baile ar feadh trí mhí. Tráthnóna Sathairn sách garbh, tirim, ach thairis sin ní raibh aon fhuacht ann. Bhí sé ina shuí ag an tine ar a chompoird mar ab iondúil, é ag caitheamh scaithimh ag léamh leabhar bheannaithe nó an Bíobla á réiteach féin i gcomhair an Aifrinn.

"Beidh sibhse ag fágáil go moch ar maidin? Abair le Máire an bruscar ar fad a chaitheamh isteach in aon mhála amháin. Má bhíonn aon cheo le chois agaibh is féidir é a leagan ar chúl an tí agus gheobhaidh mise ar maidin é. Leanfaidh mé síos thú is baileoidh mé é."

*Ag ceiliúradh Bhreithlá Dan –
Baile an Domhnalláin, Nollaig 2018,
coicís sular bhásaigh sé*

Lean sé síos mé.

“Bail ó Dhia oraibh. Suífidh mé síos ach ní fhanfaidh mé i bhfad, níl mé ag iarraidh aon mhoill a chur oraibh, tá a ndóthain ar bhuir n-aire, aistear fada amach romhaibh. Ná fág na bineanna sin amuigh, cuir i dtaisce iad mar fuadóidh an gála iad. Coinneoidh mé súil ar an áit. Siúlfaidh mé timpeall an tí ar maidin agus arís sa tráthnóna. Ná bíodh aon inní mhór oraibh faon aimsir, deamhan mórán de gheimhreadh a fhaighimid’ Gála agus farraigí arda amannta. An sioc mór sé nó seacht de bhlianta ó shin b’fhéidir go mbeadh sé blianta fada go dtarlódh sé sin arís. Go dtuga Dia slán abhaile sibh. Abair le Mairéad go raibh mé ag cur a tuairisce. Bíodh Nollaig mhaith agaibh thall ansin sa teas. Ná fanaigí rófhada amuigh faon ngrian tá sé sin an-chontúirteach mar níl aon chleachtadh agaibh air. Beidh an cuid is measa den gheimhreadh thart agus síneadh breá ar an lá nuair a thiocfaidh sibh ar ais”.

Siúd amach an doras é agus an mála faoina ascaill. D’iompáigh sé thart ag an ngeata. “Cén dáta go baileach a mbeidh sibh sa mbaile”.

Coinnigh sé an dáta sin ina chloigeann. Bhí sé cosúil le ríomhaire. Ní fhaca mé ní ba mhó é.

Bhí fhios ag Feara Fáil go raibh fáilte chroíúil roimh chuile mhac máthar agus iníon athar a bhuailfeadh ar an doras aige bíodh siad uasal nó íseal, bocht nó saibhir, strainséirí, taistealaí nó ball ocrach den lucht siúil. Ní raibh aon chall coimhthíos, scáth ná drogall a bheith ort. Ba chuma cé thú féin chaithfeadh sé leat chomh cóir galánta céanna le hómós agus aitheantas, ag déanamh cinnte go raibh tú súch sách buíoch beannachtach ag fágáil an tí. Léiríonn an scéal seo a dhúthracht, a dhílseacht is an cion a bhí aige ar a chuid comharsanaí. Is beag nach gcaithfeadh sé é féin amach sa bpoll báite le iad a shábháil.

Samhradh amháin, sé nó seacht de bhlianta ó shin, is ar chósta thiar Mheiriceá a thug muid ár n-aghaidh, *Seattle* le bheith go barainneach faoi, sé seachtainí fhada, sall go dtí mo mhac agus a chomhluadar. Níl fhios céard a shiúil muid ag baint lán na súl as iontais mhóra Mheiriceá Thuaidh agus Cheanada, an *Grand Canyon* ina measc, ach níl lá dá fhad nach dtagann an tráthnóna agus go drogallach d’fhag muid slán ag tír Uncail Sam agus thug muid aghaidh ar an mbaile. Faoistin atá mise a dhéanamh anseo mar bhí mé thar a bheith siléigeach agus leisciúil, gan agam ach eochair amháin don geata agus é sin ag Dan. Tharla moill ar an mbealach, muid ceapthaí ceann scríbe a bhaint amach ardtráthnóna, ach bhí sé go hard ós cionn an mheán oíche nuair a bhainimid an baile amach, scairt lóchrann ó shoilse an tacsáí ar fhuinneog binne tigh Dan ag lasadh suas na cistine. Bhi sé ag fanacht go foighdeach linn ar feadh an ama sin. Ní raibh an carr baileach casta ná siúd anuas an t-airdín an sunda, abhóga móra agus bun shodar amach faoi, lampa ina lámh aige. Bhain sé an glas den gheata chomh sciobtha in Éirinn is a bhí sé in ann. Smid ná smeaid, gíog ná míog ní raibh as Labhair mise.

“Ní raibh muid ag súil go bhfanfá i do shuí go dtí am mharbhtha na hoíche i d’fhear faireacháin”.

“Ná bac liomsa, an rud is tábhachtaí go bhfuil sibh ar ais slán sábhailte.”

Sin an méid de shuim a chuir sé ann tar éis codladh na hoíche a chailleadh.

“Ar ndóigh cén chaoi a mbeadh sibh in ann na cásaí móra troma sin a chrochadh suas thar an ngeata gan iad a bheith scoiltí stiallta ag an tíoraíl. Ná habair liom go raibh sibh a goil á bhfágáil amuigh faon drúcht go maidin. An bhfuil aon cheo ag teastáil uaibh; braon bainne ná aon rud? Feicfidh mé níos deireannaí sa lá sibh.”

Murab shin comharsa den scoth ní lá go maidin é. Ní choinneodh an Samárach maith coinneal dó.

Fear mór láidir, cnámhach, ligthe, scafánta, oscartha ab ea é. Rúpálaí mór oibre nár spáráil é féin ar aon bhealach agus a roinn a chuid spreactha go fial flaithiúil bíodh sé ina chuid de mheitheal nó ag obair do chomhlacht. Cuimhním go maith air aimsir craptha isteach an fhéir agus an choirce, obair throm anróiteach, cosán cúng achrannach tríd na garrantaí, greim an fhir bháite ar an mbeart ag iarraidh é a choinneáil ar dhroim an asail. Fliotar ná feang níor bhain sé as Dan, daoine eile tugtha agus maraithe amach, mónóga allais leo. B’ait uaidh claí a thógáil is a bhiorú, na clocha troma a shocrú go stuama os cionn a chéile sa gcaoi is go mbeadh greim ceart acu.

- Ba é an peaca cuid dá ráitis agus dá tairngreachtaí a ligean i ndearmad agus seod roinnt acu:-
- Dá mbeadh ceart le fáil fíorbheagán bochtanais agus míchothromaíocht a bheadh sa domhan ach bhí sé sin ann ó thús ama agus beidh go deo.
- Is airgead é chuile shórt anois.
- Mura mbeadh fágtha ach beirt sa domhan seo ní bheadh siad ar aon fhocal agus bheadh siad ag argóint.
- Tiocfaidh an lá agus ní bheidh ann ach trí theanga Béarla, Spáinnis agus Sínis.
- Is é an Sasanach an fear is sibhialta sa domhan.
- Ceannaíonn muid i bhfad an iomarca beatha; bíonn an leath de caite amach.
- Tá muid in ann maireachtáil ar fhíorbheagán.
- An lug ina luí ar an lag agus an lag ina luí ar talamh.
- Tá daoine ann nach maith leo obair chrua ná a lámh a shalú agus éiríonn siad saibhir ar allas dhaoine eile.
- Dream an-fhiosrach iad na hÉireannaigh; is beag nach bhfiafródh siad duit céard a bhíonn agat le haghaidh do bhriceasta.
- Nuair a bhí mise ag dul ar scoil ba é an maide an múinteoir feabhais. Cheap sé gur leigheas sé sin chuile shórt ach ba é a mhalairt a tharla, rinne sé cúrsaí seacht n-uaire níos measa.
- Ní thagann an fuacht ceart go dtí mí Eanáir agus críochnaíonn an samhradh ar lá ‘le Muire sa bhFómhair ar an 15ú lá de mhí Lúnasa.
- Caithfidh tú go leor rudaí a scaoileadh tharat.

Ní hé an baile céanna dá uireasa agus airíonn muid uainn go mór é. Tá a spiorad le mothú thart sna bólaí seo agus beidh go ceann fada. Go ndéana Dia grásta ar a anam uasal. ■